

PŘÍLEŽITOST DĚLÁ ZLODĚJE

Krádeže uměleckých děl v Národní galerii v Praze před rokem 1989 na příkladu dvou trestních kauz

DITA SCHULMEISTEROVÁ

Text se zabývá krádežemi uměleckých děl v Národní galerii v Praze před rokem 1989. Na dvou příkladech jsou ukázány dva základní způsoby, jakými k těmto trestným činům dochází: krádež vloupáním a krádež spáchaná samotnými zaměstnanci. První příklad se týká odcizení tří obrazů ze Šternberského paláce v roce 1972, kdy se zlodějům podařilo odnést díla Franse Halse, Tintoretta a El Greca. Druhý příklad popisuje rozkrádání Grafické sbírky v 50. letech 20. století zaměstnanci galerie. Text se dále věnuje problematice bezpečnosti sbírek v Československu v tomto období a ukazuje dopady obou zmiňovaných kauz na chod instituce, jakou byla Národní galerie. Pro kontext je zmíněno několik dalších loupeží jak v Národní galerii, tak v některých dalších sbírkotvorných institucích.

OPPORTUNITY MAKES THE THIEF : THEFT OF WORKS OF ART FROM THE NATIONAL GALLERY IN PRAGUE BEFORE 1989 WITH THE EXAMPLE OF TWO CRIMINAL CASES

The text deals with the theft of works of art from the National Gallery in Prague before 1989. Two examples show the two main ways in which these crimes were committed: theft by burglary and theft by staff. First is described the theft of three paintings from the Sternberg Palace in 1972, when thieves managed to steal works by Frans Hals, Tintoretto and El Greco. The second example describes the pilfering of the Graphic Collection by gallery employees in the 1950s. The issue of the security of collections in Czechoslovakia during this period and the impact of both cases on the operation of the National Gallery as an institution are examined. Several other robberies at the National Gallery and at some other collecting institutions are mentioned.

Klíčová slova — Praha – Národní galerie v Praze – Grafická sbírka Národní galerie v Praze – ochrana uměleckých sbírek v Československu – krádež/loupež – krádeže uměleckých děl – rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví – bezpečnostní opatření – Šternberský palác – palác Kinských – zámek Kačina – Galerie výtvarného umění v Ostravě – El Greco – Frans Hals – Tintoretto

Key words — Prague – National Gallery in Prague – Graphic Collection of the National Gallery in Prague – protection of art collections in Czechoslovakia – theft/robbery – theft of works of art – pilfering of socialist property – security measures – Sternberg Palace – Kinsky Palace – Kačina Castle – Gallery of Fine Arts in Ostrava – El Greco – Frans Hals – Tintoretto

Účinné zabezpečení sbírek je bezesporu jedním z nejdůležitějších úkolů muzejních a galerijních institucí. Ochrana uměleckých a historicky hodnotných děl proti krádeži je zásadní nejen pro zachování kulturního dědictví, ale také pro zajištění řádného hospodaření s majetkem a udržení důvěry veřejnosti. V dnešní době patří mezi standardní prvky ochrany sbírek kamerové systémy, alarmy, dotykové senzory nebo senzory pohybu a ochranné kryty na obrazech. V minulosti však tato technika nebyla ještě k dispozici.¹ Galerie a muzea se spoléhaly především na fyzickou ochranu a na jednoduché mechanické zabezpečovací prvky jako zámky nebo mříže. V poválečných letech navíc vládl zmatek v evidenci děl, zejména v konfiskovaných a zajištěných souborech z hradů a zámků. Tyto okolnosti vytvářely ideální podmínky pro případnou krádež či podvod a příležitost pak skutečně „dělala zloděje“.

Následující text se zabývá krádežemi uměleckých předmětů a bezpečností sbírek v období mezi lety 1945 až 1989 v Národní galerii v Praze. Na příkladu dvou loupeží, které se v instituci odehrály, jsou také ukázány dva základní způsoby, jakými k takovýmto deliktům docházelo. Pozornost je nejprve upřena na krádež z roku 1972 jakožto příklad ohrožení sbírek zvenčí. Poté se text vrací zpět do minulosti, do 50. let, aby se věnoval komplikovanému tématu rozkrádání sbírek zevnitř galerie. Při zpracovávání trestních kauz pak byly primárním pramenným východiskem především materiály uložené v Archivu Národní galerie v Praze.

Krádež ve Šternberském paláci v roce 1972

Tato loupež ve Šternberském paláci je v jistém smyslu tradiční ukázkou krádeže obrazu, neboť odpovídá klasické představě toho, jak takový trestný čin vypadá. Krádež, která se stala v sobotu 20. října 1972, zároveň představuje jednu z největších loupeží, které se v Národní galerii odehrály (obr. 1).

1 Více k současným postupům při zajištění bezpečnosti muzeí a galerií viz např. KUJAR 2018 nebo oficiální metodika Ministerstva kultury (MK 2010 online).

Obr. 1. Praha 1-Hradčany, čp. 57, Hradčanské náměstí 15, Šternberský palác, 60. léta 20. století (ANG SFDNG, č. př. 4150, neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

To, že něco není v pořádku, zpozoroval jeden z nočních strážců, který si při obchůzce ve stálé expozici starého umění všiml, že chybějí tři obrazy. Přestože byla okamžitě zavolána Veřejná bezpečnost, lupiči stihli uprchnout. S sebou si odnesli tři výjimečná díla (obr. 2), a to obraz *Podobizna Jaspera Schade van Westrum* (inv. č. O 638) od Franse Halse (* 1582 – † 1666), obraz *Sv. Jeroným* (inv. č. DO 201) od Jacopa Robustiho, zvaného Tintoretto (* 1518 – † 1594), a obraz *Poprsí Krista* (inv. č. O 11879) od Doménikose Theotokópulose, zvaného El Greco (* 1541 – † 1614).²

Veřejná bezpečnost začala po obrazech okamžitě pátrat a hned v pondělním tisku, jak domácím (*sine* 1972a; ČERVENKA/DOUBRAVA 1972), tak zahraničním (*sine* 1972b), se objevily zprávy o krádeži. Pátrání se neomezovalo jen na území ČSSR, prostřednictvím Federální kriminální ústředny FS VB a Federálního ministerstva zahraničních věcí bylo vyhlášeno i ve všech sousedních

² ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, předběžná zpráva o vloupání. Obrazy Franse Halse a El Greca byly ve správě NG, zatímco obraz od Tintoretta byl dlouhodobě zapůjčen z Obrazárny Pražského hradu.

Obr. 2. Trojice ukradených děl při jejich navrácení. **Zleva** *Podobizna Jaspera Schade van Westrum* (O 638) od Franse Halse, *Poprsí Krista* (O 11879) od El Greca a *Sv. Jeroným* (DO 201) od Tintoretta. Praha, Šternberský palác, 1976 (ANG SFDNG, č. př. 4226, neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

státech, nehledě na to, zda se jednalo o státy socialistické či nikoli. O spolupráci byla požádána i Společnost pro ochranu kulturních památek ICOM a jako pozorovatel se u celého případu zúčastnil také Interpol.

Jedna z teorií směřovala k tomu, že se jednalo o krádež na objednávku a že díla byla vyvezena do zahraničí. To se také alespoň částečně potvrdilo, neboť první stopa se objevila v roce 1973 za hranicemi ČSSR v Rakousku (JANŮREK 1985, 466). Identita lupičů zůstala neznámá, podařilo se však odhalit prostředníky, kteří měli zajistit prodej děl. Byli jimi srbský obchodník **Refik Zulić** (* 1942–†?) a vídeňský obchodník se starožitnostmi **Abraham Stössel** (* 1922–†2009).³ Zulić podle své výpovědi z 9. 2. 1977 v Eisenstadtu⁴ převzal tři obrazy od jistého Vlada Krapovice s tím, zda by je dokázal prodat. Když se Zulić zajímal o původ obrazů, Krapovic mu tvrdil, že je získal od Italů, nebylo však upřesněno, od koho konkrétně a odkud obrazy pocházely.⁵ Za trojici obrazů požadoval jeden milion šilinků.⁶

Zulić se rozhodl kontaktovat Abrahama Stössela, s nímž se znal již z dřívější doby. Ten v obrazech rozpoznal kvalitní díla a ochotně je přijal s tím, že pro ně najde kupce. S Krapovicovým požadavkem také neměl problém a po Zulićovi mu poslal polovinu požadované částky, tedy půl milionu šilinků.⁷ Zbytek částky mu měl vyplatit až po prodeji obrazů. Podle výpovědi již Stössel v této době věděl, že jsou obrazy kradené, o čemž se dočetl v tisku. Hodnota obrazů byla vyčíslena přibližně na tři miliony dolarů (sine 1972b). Tisk uváděl také zapojení Interpolu do pátrání po obrazech. To Stösselovi bezpochyby ztížilo hledání vhodného kupce.

Když se Stössel dozvěděl o vysoké hodnotě obrazů, rozhodl se, že se díla pokusí prodat za jeden milion dolarů, přičemž Zulićovi slíbil provizi 300 tisíc dolarů. V tomto světle se částka

3 Z výpovědi Refika Zuliće je patrné, že se mu představil pod falešným jménem Abi Mayer.

4 Vzhledem ke špatné úrovni němčiny Refika Zuliće byl výslechu přítomen tlumočník z němčiny do srštiny.

5 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výslech R. Zuliće, 3.

6 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výslech R. Zuliće, 5. Přibližně 43 478 dolarů.

7 Přibližně 21 739 dolarů.

požadovaná Krapovicem⁸ jeví až směšně nízká, ovšem při přeprodeji na černém trhu je málokdy reflektována skutečná hodnota díla (KUCHAR 2018, 205).⁹

Jak Stössel poměrně brzy zjistil, najít kupce pro obrazy není tak jednoduchý úkol, jak si z počátku představoval. Vzhledem k poměrně velké pozornosti, již se pátrání po obrazech v odborných kruzích i u veřejnosti dostalo, zapojení Interpolu a publikování v tisku, se Stösselovi nedařilo obstarat vhodného kupce. Přestože měl, podle výpovědi Zuliče, jednat se zájemci z USA, Švýcarska nebo Izraele, žádný z těchto obchodů se nakonec neuskutečnil.¹⁰

Vyšetřování, které probíhalo v ČSSR, nevedlo nejprve k žádnému výsledku a vzhledem k nedostatku důkazních stop se Veřejná bezpečnost rozhodla pátrání v roce 1975 přerušit.¹¹ Tato situace trvala až do jara 1976, kdy se případ opět rozběhl, a to paradoxně díky podnětu ze strany Abrahama Stössela.

Počátkem roku 1976 začal být Zulič již netrpělivý. Stössel se ukradená díla snažil prodat už celé tři roky, stále však neúspěšně. Zulič později vypověděl, že Stössela v té době začal podezřívat, zda obrazy už neprodal a odměnu si nenechal. To také vedlo k situaci, kdy Zulič začal Stössela zastrášovat tím, že „jeho lidé v pozadí“ očekávají peníze z prodeje.¹² Zda šlo o výhrůžku založenou na realitě, je však nejasné.

I toto byl pravděpodobně důvod, proč se Stössel rozhodl přistoupit k poslední variantě, a to obrazy vrátit přímo Národní galerii v Praze. Nejednalo se však o „dobrý skutek“, neboť Stössel situaci plánoval využít ve svůj prospěch. K tomuto účelu oslovil dalšího spolupracovníka, **Franze Böröczkého** (*1922 – †2002), starostu rakouské obce Kittsee (*sine* 2002 online). Dohodli se, že Böröczky kontaktuje velvyslanectví ČSSR ve Vídni s tím, že má informace o hledaných obrazech, což také udělal.¹³ Jako náležité požadoval 10 milionů šilinků.¹⁴ Velvyslanectví se rychle spojilo s rakouskou kriminální službou a Národní galerií, a případ byl tak v červenci 1976 opět otevřen (JANŮREK 1985, 468).

Národní galerie začala s Böröczkym okamžitě jednat a již 5. července 1976 se uskutečnilo první setkání ve Vídni a následně přímo v bytě Böröczkého v Kittsee, kam byl za NG vyslán Jiří Mašín

Obr. 3. Převzetí obrazů El Greca a Tintoretta. Zprava Mojmír Hamsík a Jiří Mašín, další osoby nelze jednoznačně identifikovat, místo nelze přesně určit, 1976 (ANG SFDNG, č. př. 4226, neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

8 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výslech R. Zuliče, 5. Kriminalisté neměli možnost Vlada Krapovice vyslechnout, neboť – alespoň podle Zuličova tvrzení – v roce 1973 zemřel.

9 Hodnota díla při prodeji na černém trhu se obvykle pohybuje pouze okolo 7–10 % jeho skutečné ceny.

10 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výslech R. Zuliče, 6.

11 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, zpráva o přerušení pátrání.

12 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výslech R. Zuliče, 8.

13 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výstřížek SCHWEITZER 1977.

14 V přepočtu se jednalo o 15 milionů Kčs.

Obr. 4. Projev Jiřího Kotalíka st. na slavnostní tiskové konferenci při zařazení děl zpět do expozice, Praha, Šternberský palác, 20. června 1977. Na prostředním obraze *Podobizna Jaspera Schade van Westrum Franse Halse* (ANG SFDNG, č. př. 4226, neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

Obr. 5. Znovu instalované obrazy El Greca a Tintoretta v expozici, Praha, Šternberský palác, 1977 (ANG SFDNG, č. př. 4226, neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

(* 1923 – † 1991; SLAVÍČEK 2016, 886). Tomu byl předložen obraz Franse Halse, který Mašín rozpoznal jako originál. Po zjištění, že Böröczky má ukradená díla skutečně v držení, se Národní galerie rozhodla poradit o dalším postupu s úřady v Praze.

Výsledkem jednání galerie společně se zástupci z Federálního ministerstva vnitra bylo nakonec usnesení požádat rakouské ministerstvo vnitra o pomoc při získání obrazů, s čímž rakouská strana souhlasila. V srpnu 1976 se uskutečnilo setkání na rakouském ministerstvu vnitra, v sekci Interpolu, kde bylo dohodnuto, že Rakousko do věci zapojí také místní policii. K případu byl zároveň přizván Zemský kriminální úřad v Eisenstadtu, neboť obec Kittsee se nacházela v příslušném okrese.

Vyjednávání mezi Böröczkym a Národní galerií vyvrcholilo 26. srpna 1976, kdy Böröczky souhlasil s další návštěvou ve svém bytě a ověřením všech tří děl. Návštěvy se účastnil i restaurátor Mojmir Hamsík (* 1921 – † 2007; SLAVÍČEK 2016, 375). Po expertize případ převzala rakouská policie, díla Böröczkému zabavila a jeho samotného zatkla (JANŮREK 1985, 470).

Obrazy byly nejdříve převezeny do Vídně do rakouské sekce Interpolu a poté zpět do ČSSR. Už 7. září 1976 byla díla převzata Národní galerií (obr. 3). Všechny tři obrazy bylo nutné podrobit restaurátorskému zásahu. Lupiči totiž plátna z rámu vyřízli a řez byl v některých místech nepravdělný. Obrazy také utrpěly stočením do rolí, což způsobilo v některých místech zlomy v malbě.¹⁵

Sám Böröczky si svou vinu příliš nepřipouštěl, podle svých nekritických slov totiž přispěl k zachráně těchto děl: „Vlastně bych měl dostat řád, poněvadž jsem uchoval příštím generacím nenahraditelné kulturní památky.“¹⁶ Jeho pohled se samozřejmě neslučoval s právní stránkou věci a Böröczky byl obviněn z přechovávačství. Soudní proces se konal v červnu 1977 u Zemského soudu v Eisenstadtu. Rakouská policie vyšetřovala všechny tři výše jmenované pachatele – Rufika Zuliče, Abrahama Stössela a samozřejmě Franze Böröczkého.¹⁷ Z výpovědi Zuliče je patrné, že Böröczky po svém zatčení udal nejprve Stössela a ten poté Zuliče. Avšak jak již bylo zmíněno, totožnost lupičů, kteří díla z galerie odnesli, zůstala neobjasněna. Českoslovenští vyšetřovatelé se zabývali i myšlenkou, že těmito lupiči mohli být sám Rufik Zulič a jeho bratr. Domněnka však zůstala nepotvrzena.¹⁸

Po zásahu restaurátorů byla díla vrácena do expozice. K této příležitosti proběhla 20. června 1977 slavnostní tisková konference (obr. 4, 5). Mezi hosty byli přítomni tehdejší ministr kultury Milan Klusák a náčelník kriminální ústředny Federálního ministerstva vnitra ČSSR plk. Josef Janůrek. Pozváni byli také představitelé rakouské sekce Interpolu, ředitel Ernst Erben a jeho spolupracovník Robert Köck.¹⁹ Případ loupeže tří vzácných obrazů tak šťastně skončil.²⁰

Rozkrádání sbírek v Národní galerii v 50. letech 20. století

Zcela odlišným případem než loupeže zvenčí bývají krádeže páchané samotnými zaměstnanci galerií – jev, který vzniká při nedostatečném zabezpečení a nepřesné evidenci sbírek a z toho vycházejících příležitostech ke krádeži. Následující případ je jistě unikátní svým rozsahem. Zároveň však především reflektuje dobu, v níž se odehrál. Ukazuje určitou ztrátu morální integrity, kterou komunismus prostřednictvím pokřiveného principu „všechno je všech“ v lidech vyvolával. Heslo „Kdo neokrádá stát, okrádá vlastní rodinu“ je sice spojeno s pozdější dobou normalizace, ovšem už zde nachází své opodstatnění. Důležitá pro tento konkrétní případ byla i situace na poválečném trhu s uměním, která byla velice zjednodušeně řečeno živelná a nepřehledná. Do obchodů se starožitnostmi a na aukce putoval konfiskovaný majetek z Fondu národní obnovy (FNO).²¹ Objevovaly se předměty z vysídleného německého pohraničí. Jak píše Kristina UHLÍKOVÁ

15 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, záznam o převzetí děl.

16 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výstřižek SCHWEITZER 1977.

17 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, výstřižek SCHWEITZER 1977.

18 Informace k definitivnímu uzavření případu rakouskými orgány bohužel nebylo možné pro tento text dohledat. Podle údajů o působení Franze Böröckého ve veřejných funkcích se zdá, že mohl vyvážnout bez trestu. Byl členem městské rady v Kittsee v letech 1954 až do 1986 a pak opět roku 1992, pouze z funkce starosty asi musel v roce 1977 odstoupit (cf. *sine* 2002 online).

19 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, projev ředitele NG 1977.

20 V literatuře faktu, respektive beletristicky, se případu věnoval novinář Josef GLÜCKSELIG (1979, 148–151; GLÜCKSELIG 1980; GLÜCKSELIG 2004, 181–203), jenž se v některých detailech, např. ohledně Krapovicovy identity, s řečí archivních pramenů rozchází, nicméně je příkladem popularizace celého případu.

21 Fond národní obnovy (FNO) vznikl na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. z října 1945 jakožto nástroj ke správě konfiskovaného movitého i nemovitého majetku Německé říše a Království maďarského, mj. pak osob německé a maďarské národnosti. Vztahoval se též na byty v činžovních domech, vilách a selských usedlostech a na jejich vnitřní zařízení. Po roce 1949 začal FNO velice brzy spolupracovat také s Antikvou (více viz UHLÍKOVÁ 2019, 241).

(2019, 241): „Obchodníci se starožitnostmi využívali nepřehledné situace v pohraničí a vysílali sem své agenty, kteří kupovali od nových osídlenců „co kde mohli“.“ Aukční síně tak nebyvale rozšířily svůj sortiment a po jejich zestátnění v roce 1949 tento obchod pokračoval v režii národního podniku Obchodní domy a jeho závodu Antikva. V aukčních katalozích Antikvy lze najít obrovské množství starožitností – jednalo se o vyšší stovky až tisíce kusů předmětů –, které byly na každé aukci nabízeny, avšak vůbec se u nich neuváděl jejich původ. V aukcích se objevoval porcelán, nábytek, ale také například žádané obrazy českých krajinářů a starých mistrů, grafické práce nebo i perské koberce²² (RUSINKO 2018, 78–79). Předměty nebyly často nijak podrobně popsány, jednalo se jen o stručné charakteristiky jako sada porcelánu, konvolut grafických listů nebo obrazů apod. Rozprodej konfiskovaných cenností byl pro stát také důležitým nástrojem k získání valut (UHLÍKOVÁ 2019, 241). Všechny tyto aspekty pak tvořily ideální podhoubí i pro rozkrádání v rámci Národní galerie.

Loupež tohoto druhu se odehrála v Národní galerii jedenkrát, a to v 50. letech 20. století v dnešní *Sbírce grafiky a kresby*.²³ V odborné literatuře se tento případ prozatím objevuje jen okrajově a v poznámkách.²⁴ Hned v úvodu je třeba upozornit na složitost celého případu a zvláště na velké množství osob, které byly do kauzy zapojeny. V textu jsou uvedeni především hlavní aktéři, a to restaurátor a paspartér Národní galerie Oldřich Pinkas (* 1913–† 1993),²⁵ vedoucí Grafické sbírky Vladimír Hájek (* 1909–† ?)²⁶ a jeho nástupce Jan Dvořák (* 1927–† 2014).²⁷ Celý případ byl odhalen v roce 1959, jeho počátky jsou však víceméně nejasné. Nejprve je důležité objasnit působení Národní kulturní komise (NKK)²⁸ a její souvislost s Národní galerií, která je v této kauze zásadní.

Národní kulturní komise byla zákonem ustavena v roce 1946,²⁹ a to za účelem zachování a ochrany nově zestátněného majetku. Jednalo se předně o umělecké předměty zajištěné z hradů a zámků, vil a bytů. Komise měla poměrně velkou pravomoc, ze zestátněného majetku mohla vybírat jakékoli předměty, které si následně buď ponechala, nebo předala do správy galeriím a muzeím (UHLÍKOVÁ 2004, 31). Tímto způsobem se do Národní galerie dostal grafický materiál o počtu asi 150 tisíc grafických listů, který byl uložen v paláci Kinských (obr. 6). Materiál nebyl řádně roztříděn, zainventován ani zabezpečen, což v následujících letech vytvořilo ideální předpoklady k jeho postupnému rozkrádání.³⁰ Do správy³¹ galerie byl postupně předáván v letech 1946–1953³² a v této době byl také částečně zpracován, jednalo se však jen o hrubý přehled, nikoli o podrobný seznam obsažených děl. Pořádání materiálu bylo pozastaveno, a to až do roku 1958, kdy byl k tomuto úkolu, na popud výtvarného oddělení ministerstva školství a kultury (MŠK), vyčleněn jeden zaměstnanec.³³

Dobu prvních krádeží ze skladu NKK v paláci Kinských je těžké určit s přesností. Výpověď jednoho z hlavních obžalovaných naznačuje, že mohou být kladeny už do doby působení prvního vedoucího sbírky Jana Loriše (* 1893–† 1953).³⁴ Ve výpovědích obviněných se často objevuje pojem tzv. Lorišova balíku, jímž se označovala část grafických listů, které Jan Loriš pravděpodobně

22 Detailně k tématu poválečných aukcí viz především CHMELÁŘOVÁ 2015; RUSINKO 2018.

23 V současnosti sbírka nese označení *Sbírka grafiky a kresby*, v průběhu let se však název měnil. V textu je použito pojmenování *Grafická sbírka* jakožto dobový název vyskytující se v úředních dokumentech ve sledovaném období.

24 Ve svých textech případ zmiňují BARTLOVÁ 2020, 107; LEŠOVSKÝ/ZLATOHLÁVEK/BABICKÁ 2023, 37; MACHALICKÝ 2023, 94; ZLATOHLÁVKA/ZLATOHLÁVEK 2024, 282.

25 ANG NG OS I, Oldřich Pinkas.

26 ANG NG OS I, JUDr. Vladimír Hájek.

27 ANG NG OS I, Jan Dvořák.

28 Pro lepší orientaci je v textu zmiňována pouze Národní kulturní komise, předaný grafický materiál však v některých případech pocházel i z Národního pozemkového fondu a Státní památkové správy. – Národní pozemkový fond byl orgán vytvořený po roce 1945, a to převážně ke správě konfiskovaných šlechtických sídel a k nim náležejících zemědělských pozemků. Jeho úkolem bylo přerozdělení konfiskovaného majetku dalším orgánům nebo institucím, přičemž pořizoval též soupisy vnitřního vybavení těchto objektů. – Státní památková správa byla vytvořena dva roky po ukončení činnosti Národní kulturní komise a v letech 1953–1958 převzala správu vybraných státních hradů a zámků. Ve své době v sobě sloučila všechny orgány státní památkové péče. Podstatnou část její agendy převzal roku 1958 zřízený Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. Více k tehdejší organizaci správy kulturního majetku např. RADOSTOVÁ/BAŠTÝŘOVÁ/GAUDEK 2018, 23–24; souhrnně UHLÍKOVÁ 2004.

29 Zákon o Národních kulturních komisích pro správu státního kulturního majetku č. 137/1946 Sb. z května 1946.

30 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959.

31 Předaný materiál byl oficiálně převeden do správy Národní galerie v Praze pod č. př. 171/62 až v roce 1962, do té doby byl v galerii uložen jako depositum (ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 7/3/1, doklady ke knize přírůstků).

32 Nejprve Národní kulturní komisí, poté Státní památkovou správou.

33 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959.

34 Jan Loriš stál u počátků grafické sbírky již v Českomoravské zemské galerii v roce 1941, kde vzniklo specializované oddělení kresby a grafiky. Když byla již v rámci Národní galerie v Praze založena Grafická sbírka, stal se jejím vedoucím a vedl ji až do své smrti v roce 1953 (ANG NG OS I, Jan Loriš).

Obr. 6. Praha 1-Staré Město, čp. 606, Staroměstské náměstí 12, palác Kinských, 60. léta 20. století (ANG SFDNG, č. př. 4150, neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

vyčlenil, snad pro jejich důležitost. Zmínění jeho jména v textu nemá za cíl spojovat jej s tímto trestným činem. Vzhledem k jeho úmrtí v roce 1953 se sice mohl ocitnout u počátků této kauzy, nikdy však nebyl z ničeho obviněn.

U počátků vykrádání skladu NKK však jednoznačně stál restaurátor Oldřich Pinkas. V letech 1951–1952 se spojil s prvním ze svých mnoha společníků,³⁵ jistým Rudolfem Saklikoverem, pro nějž odcizil nejméně 322 listů. Již zde se objevuje princip prodeje kradených děl zpět do Národní galerie, neboť některé z listů Saklikover úspěšně nabídl nákupní komisi NG. Prozatím se však nejednalo o cílenou spolupráci, nýbrž o samostatné Saklikoverovo rozhodnutí.

Tento obchod Pinkase povzbudil v jeho trestné činnosti, a tak v roce 1953 kontaktoval Karola Vaculíka (* 1921 – † 1992; SLAVÍČEK 2016, 1572), ředitele Slovenské národní galerie (SNG), s nabídkou grafických listů. Do SNG v tomto roce prodal několik Dürerových grafik, přičemž se při prodeji kryl jmény svých příbuzných a známých, v jednom případě dokonce i jménem zaměstnance NG. Nutno poznamenat, že všichni se o zneužití svého jména dozvěděli až poté, co obchod proběhl, nebo dokonce až po Pinkasově zatčení v roce 1959. Jak je nutné také zdůraznit, nebylo prokázáno, že Vaculík věděl o kradeném původu grafik, které mu Pinkas nabízel.³⁶

Jedním z významných Pinkasových spolupachatelů byl Vilém Rohn (* 1894 – † ?), s nímž se seznámil při Rohnových příležitostných návštěvách u Jana Loriše v oddělení Grafické sbírky. Začali společně páchat trestnou činnost pravděpodobně v roce 1952 nebo 1953. Pinkas Rohna navnadil nabídkou Dürerových grafik, které mu prodal za výhodnou cenu, přičemž tvrdil, že díla získal

³⁵ Jak už bylo zmíněno výše v textu, počet aktérů v tomto případě byl skutečně vysoký, v číslech se jednalo o nižší desítky osob. V textu jsou uvedeny pouze hlavní postavy, v trestních spisech se jich však objevuje mnohem více, stejně jako popisů jednotlivých krádeží a prodejů. V některých případech se jednalo o osoby, které měly nějakou spojitost se světem umění, například zaměstnanci antikvariátů nebo absolventi uměleckých škol. V případě přeprodeje grafik byl pak zapojen široký okruh osob, často se jednalo o rodinné příslušníky a známé hlavních aktérů.

³⁶ ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 13.

od dvou bývalých baronek.³⁷ Postupem času mu prodal přibližně 400 děl odcizených ze skladu NKK. Rohn tato díla od Pinkase kupoval za účelem dalšího prodeje například do SNG, ale i do NG. Nelze se domnívat, že by Rohn jednal zcela naivně, při prodejkách totiž používal jména svých příbuzných a známých, a to pravděpodobně ve snaze ochránit svou osobu.³⁸

Po smrti Jana Loriše v roce 1953 byl vedením Grafické sbírky pověřen Erich Winkler (* 1887 – † 1971), kterého v roce 1954 nahradil Vladimír Hájek.³⁹ Třebaže Hájek ve své funkci působil pouze několik měsíců, stihl se zapojit do Pinkasovy trestné činnosti. Jejich první společnou loupeží bylo odcizení 400 kusů ofsetových příloh z katalogů Maxe Švabinského (* 1873 – † 1962), které zbyly ze skončené jubilejní výstavy umělcova grafického díla v paláci Kinských od května do září 1953 (WINKLER/HÁJEK/ŘAPEK 1953).⁴⁰ Pinkas poté každý kus opatřil falešným podpisem Švabinského a svůj podíl rozprodal. Hájek většinu použil jako dary pro příbuzné a známé. Dalším společným počinem bylo odcizení dvanácti listů z Dürerova cyklu *Velké pašije* a jeden velký list zobrazující poprsí císaře Maxmiliána I. Tento lup si mezi sebou rozdělili takto: Pinkas si ponechal šest listů, které prodal již zmiňovanému Vilému Rohnovi, Hájek si ponechal sedm grafických listů, které ukryl v bytě svých rodičů. Při pátrání se kriminalistům dlouho nedařilo nalézt Hájkovu část grafik. Později však vyšlo najevo, že Hájkova matka po zprávách o zatčení Oldřicha Pinkase ze strachu balík s grafikami spálila v kamnech.⁴¹

Mezi Pinkasem a Hájkem nastal brzy rozpor způsobený Vilémem Rohnem a tento střet ukončil jejich společnou trestnou činnost. Rohn napsal 3. června 1954 Hájkovi dopis, v němž ho upozorňoval na počínání Oldřicha Pinkase. Ze strany Rohna to však nebylo podníceno touhou Pinkase skutečně odhalit, ale jednalo se o promyšlený nátlak. Domníval se, že Hájek tento dopis Pinkasovi ukáže, ten se zalekne a bude pak obchodovat výhradně s Rohnem. To se však nestalo, neboť Hájek, aby si pojistil své dobré jméno v galerii, dopis odnesl řediteli NG Vladimíru Novotnému (* 1901 – † 1977).⁴² V důsledku toho byla nařízena revize v Grafické sbírce, což vedlo k odvolání Hájka z pozice vedoucího a k přeložení Pinkase z jeho pracoviště v paláci Kinských do Šternberského paláce.⁴³ Revize se však zaměřila pouze na předměty evidované, tedy zcela vynechala sklad NKK, a tudíž při ní nebyla odhalena žádná nesrovnalost. Na Hájkově pracovišti však byly nalezeny grafiky, které se v jeho kanceláři vůbec neměly nacházet, což ve výsledku právě vedlo k jeho odvolání.⁴⁴ Celou revizi vedl Jan Dvořák, který Hájka později nahradil v pozici vedoucího sbírky.⁴⁵

Když Dvořák nastoupil do této funkce, z počátku svého působení se snažil vnést do sbírky větší řád. Poměrně brzy však začal s Pinkasem také spolupracovat na rozkrádání sbírky. Pinkas se v roce 1956 vrátil na pracoviště do paláce Kinských a poměrně rychle se mu podařilo Dvořáka zapojit do své činnosti.⁴⁶ Jednou z jejich prvních společných akcí byl prodej grafik, které Pinkas ve skladu NKK odcizil ještě před revizí v roce 1954. Dohodli se s novým společníkem **Heřmanem Štěpánkem** (* 1914 – † ?),⁴⁷ že jeho prostřednictvím budou tyto grafiky prodávat dále Vilému Rohnovi, který je poté donese k posouzení Dvořákovi do Národní galerie. Krátce nato přišel Dvořák na nový, ještě troufalejší nápad: grafiky odcizené Pinkasem chtěl do NG prodávat napřímo, a to pouze Štěpánkovým zprostředkováním.⁴⁸ Své jednání později Dvořák obhajoval: „Při své trestné činnosti jsem dbal zásad odborného programu Národní galerie a měl jsem velký zájem o to, aby sbírky nebyly mojí trestnou činností ochuzeny o umělecko-historické hodnoty. Značný zájem jsem věnoval tomu, aby se díla z neinventarizovaných a nedostatečně zabezpečených skladů Národní galerie nerozptylovala bez jakýchkoliv ohledů na kulturní hodnoty do rukou nejružnějších majitelů, jako se dělo za trestné činnosti některých mých předchůdců.“⁴⁹

37 ANG NG NK, 72. nákupní komise I dne 26. 11. 1952. Vilém Rohn i jeho žena prodali do NG v roce 1952 pět Dürerových grafik.

38 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 15.

39 ANG NG OS I, JUDr. Vladimír Hájek. V NG byl zaměstnán od 1. 7. 1951 do 30. 4. 1955, z toho byl v roce 1954 sedm měsíců vedoucím Grafické sbírky.

40 *Max Švabinský – souborná výstava grafického díla*.

41 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 16.

42 Vladimír Novotný zastával funkci ředitele Národní galerie od roku 1945 do roku 1960 (ANG NG OS I, Vladimír Novotný).

43 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 16.

44 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 8. Po svém odvolání z pozice vedoucího Grafické sbírky v NG Hájek pracoval až do svého zatčení jako vedoucí výtvarné služby Českého fondu výtvarných umění v Praze.

45 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 17. Vedoucím Grafické sbírky byl Jan Dvořák jmenován 1. 7. 1955 a funkci vykonával až do svého zatčení 9. 6. 1959.

46 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 18.

47 Od roku 1945 do roku 1948 Štěpánek provozoval blíže neurčený obchod s obrazy a uměleckými předměty.

48 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 19.

49 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, vyjádření Dvořáka z 1963, 5.

Obr. 7. Andrea Mantegna – škola, po roce 1484: Triumf Caesarův, výřez – římsí vojáci nesou válečné trofeje. Papír, mědiryt, 233 x 258 mm. Příklad díla, které bylo mezi uloupenými a posléze zpět zakoupenými grafikami (NGP, inv. č. R 137918, © Národní galerie v Praze, 2024).

Dvořák s Pinkasem tak Štěpánkovým prostřednictvím prodali do NG konvolut 44 kreseb italských a středoevropských mistrů z 16. až 19. století. Konvolut obsahoval mj. divadelní návrh neznámého italského mistra 18. století, studie Carla Spitzwega (* 1808 – † 1885) nebo soubor kreseb anonymního italského malíře 18. století.⁵⁰ O rok později Dvořák vybral 81 kreseb Vincenza Camucciniho (* 1771 – † 1844), které společně s Pinkasem se Štěpánkovou pomocí opět prodali zpět do NG.⁵¹ Na tomto místě je nutné podotknout, že sám Dvořák byl členem nákupních komisí NG, mohl tedy výsledek jejich rozhodování ovlivnit.⁵² Spolupráce všech tří skončila v roce 1957, neboť Štěpánek začal mít strach z případného postihu.⁵³

Dvořák i Pinkas jednali ve své trestné činnosti jak společně, tak samostatně. Nezávislost Dvořákova jednání dokládá například případ z dubna 1958, kdy prodal do Národní galerie osmnáct mědirytin Hendricka Goltzia (* 1558 – † 1617) pomocí svého dalšího prostředníka Josefa Sejkory (* 1882 – † ?). Dvořák i v tomto případě zasedal v příslušné nákupní komisi.⁵⁴

Dvořákova trestná činnost v NG vyvrcholila jeho spojením s Jiřím Maryškou (* 1918 – † ?), s nímž začal spolupracovat koncem roku 1956. Dvořák Maryškovi dodával grafická díla a ten je pak dále pomocí různých prostředníků přeprodával, mimo jiné i do NG. Galerii například prostřednictvím Pavla Platovského prodal pět grafických listů, mezi nimiž byly např. práce Giovanniho Jacopa Caraglia (* 1505 – † 1565), Andrey Mantegni (* 1431 – † 1506, obr. 7) nebo Marcantonia Raimondiho (* 1470 – † 1534).⁵⁵ Dalším případem byl prodej sedmi grafických listů od Uga da Carpi (* 1480 – † 1523), Jana Gillisze van Vlieta (* 1605 – † 1668), Valentina Lefebvra (* 1642 – † 1682), Lucase van Leydena (* 1494 – † 1533), Hendricka Goltzia a Bernardina Cerviho (* 1586 – † 1630), vše zprostředkováním Eduarda Němce.⁵⁶ Maryška díla prodával nejen do NG, ale také například

50 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 19; ANG NG NK, 80. nákupní komise I ze dne 23. 11. 1956.

51 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 19; ANG NG NK, 81. nákupní komise I dne 14. 5. 1957.

52 Například v obou výše zmíněných nákupních komisích v letech 1956 a 1957.

53 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 20.

54 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 21; ANG NG NK, 82. nákupní komise I dne 23. 4. 1958.

55 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 22. ANG NG NK, 80. nákupní komise I dne 23. 11. 1956.

56 ANG NG NK, 80. nákupní komise I dne 23. 11. 1956.

do podniku pro zahraniční obchod Artia, Slovenské národní galerie, Svazu architektů ČSR nebo Krajské galerie v Karlových Varech.⁵⁷

Koncem 50. let se Národní galerie nacházela v personální krizi, navíc řešila i administrativní spojení s Uměleckoprůmyslovým museem (UPM). I proto nařídilo ministerstvo školství a kultury mimořádnou kontrolu provozů obou institucí (BARTLOVÁ 2020, 107). To zřejmě vyvolalo obavy i u Dvořáka, neboť k dalším prodejům do NG již nedošlo. V roce 1959 zahájila komise složená ze zaměstnanců ministerstva státní kontroly a resortní kontroly MŠK revizi celkové činnosti NG. Této podrobné kontrole se nevyhnula ani díla předaná do Národní galerie Národní kulturní komisí a celá záležitost byla odhalena.

Ze zprávy vypracované Politickým byrem Ústředního výboru KSČ vyplývá, že zaměstnanci Grafické sbírky přibližně od roku 1948 do roku 1958 rozkradli 4200 grafických listů z celkového počtu 150 tisíc předaných NKK do NG, z nichž značná část byla prostředníky prodána zpět do NG. Vzhledem k neexistující předchozí evidenci děl je však toto číslo pouze přibližné.⁵⁸

Rozsah trestné činnosti zaměstnanců NG Pinkase, Hájka a Dvořáka byl skutečně značný, stejně jako počet jejich spolupracovníků, kteří se do této akce zapojili. Rozsudek Lidového soudu trestního v Praze byl vydán v lednu roku 1960, přičemž nejvyšší trest byl udělen Oldřichu Pinkasovi, který byl obviněn z trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a spekulace.⁵⁹ Odsouzen byl k trestu odnětí svobody v délce trvání čtrnácti let a propadnutí veškerého jmění, nepodmíněně.⁶⁰ Pinkas také galerii způsobil nejvyšší peněžní škodu ze všech obviněných, a to 750 tisíc Kčs.⁶¹ Jan Dvořák byl obviněn z trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, spekulace a maření úředního rozhodnutí.⁶² Byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce trvání jedenácti let a propadnutí veškerého jmění, nepodmíněně.⁶³ Galerii způsobil sice menší škodu než Pinkas, avšak stále se jednalo o 250 tisíc Kčs. Vladimíra Hájka pravděpodobně od přísnějšího trestu zachránila jeho matka, když se rozhodla spálit balíček z Dürerovými grafikami, které si u ní její syn uschoval. Byl obviněn z trestných činů rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a porušení povinností veřejného činitele.⁶⁴ Kvůli tomu, že se u něj Dürerova díla nenašla, mu byl udělen trest odnětí svobody jen v délce trvání tří let nepodmíněně. Jeho podíl na peněžní škodě způsobené galerii byl také nejmenší, a to 18 tisíc Kčs.⁶⁵

Je třeba zdůraznit, že soubor grafických listů a kreseb předaný NKK do NG obsahoval již zmíněných asi 150 tisíc děl, což představovalo tak velký objem, že jen stěží bylo možné předpokládat, že by ho zaměstnanci sbírky byli schopni v krátké době sami utřídit a zainventovat. Navíc byl předán bez jakékoli detailní evidence, pouze výjimečně se objevoval jmenný seznam obsažených autorů, nejčastěji byl uveden jen počet předaných balíků.⁶⁶ Personální obsazení sbírky bylo k tomuto úkolu naprosto nedostatečné. V letech 1945–1959 se počet odborných pracovníků pohyboval mezi 2–3 zaměstnanci, a to včetně vedoucích.⁶⁷ Na zpracování grafického materiálu z NKK byla posléze přijata šestičlenná skupina ve složení Gabriela Kesnerová (* 1927–† 2002), František Dvořák (* 1920–† 2015), Drahomíra Nová (* 1930–† ?), Václav Pilz (* 1933–† 2000), Věra Milcherová (* 1924–† ?) a Olga Votočková (provd. van Gemund, * 1941). V tomto seskupení

57 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, obžaloba z 2. 12. 1959, 23. Prodej Svazu architektů ČSR je dalším příkladem prohnatosti obžalovaných. Dvořák byl osloven předsedou svazu Jaroslavem Fragnerem s dotazem, zda NG nemá vhodná díla pro zapůjčení na výstavu k výročí založení Petrohradu, tehdy Leningradu. Dvořák předsedovi tvrdil, že NG bohužel taková díla nemá, že však ví, kdo je vlastní. Poté z tzv. Lorišova balíku vybral 16 mědirytin pohledů na Petrohrad a ty Maryškovým prostřednictvím svazu prodal. Výstava *Leningrad – život a výstavba města* se konala v roce 1957 v Jízdárně Pražského hradu.

58 ABS, sign. A 2/1, i. j. 1355, zpráva ÚV KSČ z 28. 10. 1959.

59 Trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245 odst. 1 písm. a), c), odst. 2 písm. a), b) a odst. 3 trestního zákona č. 86/1950 Sb.

60 Podle § 245 odst. 3 trestního zákona č. 86/1950 Sb. s použitím § 22 odst. 1 trestního zákona.

61 Pro uvedení do kontextu, průměrná měsíční mzda v roce 1959 činila 1 429 Kčs. Nový automobil značky Škoda 440 de Lux bylo možné ve stejném roce pořídit za 28 500 Kčs (souhrnně viz HORTIG 2022 online).

62 Trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245 odst. 1 písm. b), c), odst. 2 písm. a), b), odst. 4 trestního zákona č. 86/1950 Sb. Trestný čin spekulace podle § 134a) odst. 1 písm. a), c) trestního zákona č. 86/1950 Sb. Trestný čin maření úředního rozhodnutí podle § 171 písm. a) trestního zákona č. 86/1950 Sb.

63 Podle § 245 odst. 4 trestního zákona č. 86/1950 Sb. s použitím § 22 odst. 1.

64 Trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 245 odst. 1 písm. c), odst. 2 písm. a), odst. 3 trestního zákona č. 86/1950 Sb. Trestný čin porušení povinností veřejného činitele podle § 175 odst. 1 písm. a) trestního zákona č. 86/1950 Sb.

65 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 8/5/5, rozsudek z 27. 1. 1960.

66 ABS, sign. A 2/1, i. j. 1355, zpráva ÚV KSČ z 28. 10. 1959.

67 ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 2/3, zpráva o NG 1960.

pracovala na inventarizaci děl od března 1960 do roku 1962, kdy bylo třídění materiálu definitivně dokončeno.⁶⁸

Jak už bylo zmíněno výše, prodej větších množství grafických listů nebyl v tehdejších starožitnictvích a aukčních síních vůbec neobvyklý, neboť do nich proudil konfiskovaný a často i zcizený majetek z pohraničních oblastí. I Národní galerie zaznamenala nárůst v počtu akvizičních nabídek, které se v poválečných letech vyšplhaly na nižší stovky. V tomto kontextu pak nákupy velkých konvolutů grafických děl, které galerie prováděla, nebyly ničím výjimečným.

Bezpečnost sbírek v Československu

Dostupná literatura uvádí, že vzhledem k uzavřeným hranicím se krádeže uměleckých děl na československém území objevovaly méně než v západní Evropě (ZÁVADSKÝ/ZAHÁLKA 1995, 199; RYBÁŘ/KONOPIŠKÝ 2018, 23). Je však otázkou, do jaké míry je možné se spoléhat na statistiky této činnosti. Problémem v determinaci skutečného rozsahu takové specifické trestné aktivity je to, že mnoho podobných krádeží není vůbec nahlášeno nebo jsou delikty evidovány rozdílně, jako majetková trestná činnost, padělky či podvod (KUCHAR 2018, 205).⁶⁹ V Československu byla většina těchto krádeží evidována pod trestným činem rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, kam ovšem spadala široká škála loupeží – od krádeží stavebního materiálu po krádeže uměleckých děl.⁷⁰ Z kriminálních statistik však vyplývá, že počet krádeží vloupáním do památkových objektů u nás nepřesáhl mezi lety 1976–1989 padesát případů ročně. Oproti tomu v roce 1991 policie evidovala téměř tisíc případů vloupání do objektů se starožitnými a uměleckými předměty (ZÁVADSKÝ/ZAHÁLKA 1995, 199; GAWLIK 1995, 19). Vzhledem k výše uvedeným okolnostem se na tyto statistiky nelze s úplnou jistotou spoléhat, navzdory tomu však je nutné vést v patrnosti, že nárůst trestné činnosti v této oblasti po roce 1989 byl opravdu značný. Po otevření hranic se prokazatelně zvýšil počet evidovaných krádeží, a to především kvůli obrovskému nárůstu případů vykrádání kostelů a kaplí v pohraničí (BAŠTA/OTTOVÁ 2004; VOKOLKOVÁ 2004).⁷¹

Způsob, jakým bývaly do 80. let 20. století krádeže podobné té v Národní galerii v roce 1972 provedeny, byl z dnešního pohledu poměrně primitivní. Pachatelé jednoduše rozbili okno, vypálili dveře nebo se nechali zavřít v budově (ČERNOBILA 1975, 42–47). Zaměřovali se především na menší předměty jako mince, zbraně a medaile, porcelán, obrazy a menší plastiky, které bylo možné pohodlněji odnést a rychle zpeněžit. Ochrana sbírek v muzeích a galeriích byla ve sledovaném období přinejmenším neuspokojivá. Většinou se jednalo pouze o základní zabezpečovací opatření, např. mříže v oknech, patentní zámky, uzamčené vitríny nebo dozor v expozicích. Speciální poplašná zařízení byla spíše výjimkou, a to pouze ve větších muzeích. V Národní galerii byla taková ochrana instalována až v roce 1974.⁷²

K vloupáním docházelo nejčastěji v nočních hodinách, kdy zůstávala valná část muzejních budov bez náležité ochrany. Například ještě počátkem 70. let až polovina muzeí řízených národními výbory neměla noční hlídače. Ostraha sbírek jak nočními strážci, tak denními dozorci byla po celé sledované období velkým problémem. Tato bezpochyby důležitá složka při ochraně muzeí a galerií byla personálně i platově výrazně podhodnocená. Průměrná mzda ostrahy naprosto neodpovídala náročnosti úkolu, což také vedlo k tomu, že věkový průměr na této pozici se pohyboval mezi šedesáti až sedmdesáti lety. Často tedy tyto pozice sloužily pouze jako privýdělek

68 Ve skladišti NKK byl uložen materiál z celkem 180 převzatých záborů. Z tohoto počtu bylo 31 záborů zainventováno ještě Janem Lorišem. Od dubna 1960 do května 1962 se inventarizační skupině podařilo zpracovat 121 záborů, tedy celkem 147 539 položek. Kromě toho pracovní skupina zapsala také 13 153 položek s neznámým původem. Celkem tedy inventarizační pracovníci sepsali 160 692 předmětů NKK. Pro sbírky Národní galerie bylo vyčleněno 70 193 předmětů, 90 499 pracovníci vyřadili. Tyto předměty byly ve většině případů převedeny do jiných institucí. Jejich delimitace pokračovala až do 70. a 80. let a galerie se snažila předávat větší celky děl vždy do lokalit, odkud původně pocházely. Největší množství bylo takto předáno Krajskému středisku státní památkové péče a ochrany přírody Severočeského kraje v Ústí nad Labem, a to např. do objektů Duchcov, Benešov nad Ploučnicí nebo Teplice (ANG NG 1958–1964, ref. ozn. 9/9, zpráva o dokončení inventarizace; ANG VARIÁ, akviziční doklady Archivu NG).

69 Uvádí se, že na území Evropy je nahlášeno jen 15 % krádeží uměleckých děl, a to pouze v případech, kdy se jedná o skutečně významná díla (LAWRENCE ET AL. 1988, 77).

70 Lze to vyčíst například z rozborů aktivního postupu proti rozkrádání (viz ABS, sign. H 1-4, i. j. 444, rozbor za rok 1959).

71 Daniela Vokolková (* 1944 – † 2010) zasvětila poslední roky svého života boji o záchranu kradených movitých památek (ŽALMAN 2010). Vzpomínka na Danu Vokolkovou a poselství, které svou prací zanechala, je věnován soubor textů v aktuálním čísle *Zpráv památkové péče* (VAŇÁKOVÁ ET AL. 2024).

72 ANG 218, ref. ozn. 8/8/3, zpráva o zabezpečení Šternberského paláce.

Obr. 8. Pablo Picasso, 1905–1906: *Hlava dívky*. Měděný plech, 123 × 56 mm, nyní neznámé (NGP, inv. č. P 4678, 1978 a. q., neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

Obr. 9. Anonym, 1. polovina 14. století: *Trůnící Madona*. Dřevěná deska, tempera, 485 × 195 mm, nyní neznámé (NGP, inv. č. O 11966, 1980 a. q., neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

v důchodovém věku (ŠPĚT 1970, 173–175; SOBĚSLAVSKÁ 2015 online).⁷³ Nedostatek dozorců a jejich podhodnocení citelně pocítovala i Národní galerie. Ta opakovaně žádala ministerstvo kultury o navýšení počtu dozorců i jejich platového ohodnocení, vždy však bezvýsledně. Galerie si uvědomovala, že dosavadní zabezpečení není ostrahou v pravém slova smyslu, ale spíše „formou včasné evidence a registrace událostí.“⁷⁴

Oba uvedené případy, krádež ve Šternberském paláci a rozkrádání děl Grafické sbírky, mají každý svá specifika. Společným jmenovatelem obou je však personální nedostatek, ať už se jedná o odborné pracovníky odpovědné za evidenci děl, nebo o dlouhodobě podceňovaný dozor v expozicích. Každá z těchto krádeží měla významný dopad na fungování instituce. Odhalení rozkrádání grafiky v první řadě vyústilo v kritiku ředitele Vladimíra Novotného, kterému byly vytýkány nedostatečné řídicí schopnosti. Ten byl ve výsledku, na svou vlastní žádost z 31. prosince 1959, z funkce odvolán (BARTLOVÁ 2020, 107).⁷⁵ Rok 1959 byl všeobecně plný kontrastů. Předmětem tohoto textu je skutečný trestní delikt, ve stejném období se však odehrálo vícero státem vykonstruovaných procesů s kulturně činnými osobnostmi, například stíhání významného sběratele Václava Butty (* 1888 – † 1968), s nímž bylo spojeno i vyšetřování a krátké věznění historika umění Emanuela Pocheho (* 1903 – † 1987), odvolaného z funkce ředitele UPM (RUSINKO 2018, 205; BARTLOVÁ 2020, 107).

Rozkrádání grafik v Národní galerii v 50. letech vedlo k alespoň částečnému personálnímu posílení a uspořádání Grafické sbírky. Na celkové zabezpečení a rozšíření bezpečnostních systémů instituce měl však velký vliv až případ z roku 1972.⁷⁶ Ihned po krádeži bylo přistoupeno k nejnutnějšímu zpřísnění ochranných opatření. Byl zvýšen počet nočních strážných i počet denních dozorců v expozici. Noční ostraha také začala používat služební psy. Ve Šternberském paláci bylo zakázáno fotografování, filmování i pořádání koncertů. O dočasnou pomoc při ostraze paláce požádala galerie i Veřejnou bezpečnost, avšak neúspěšně. Okna a dveře byly plošně osazeny mřížemi, které se dosud objevovaly jen na některých místech. V roce 1974 pak galerie instalovala zabezpečovací systém Cerberus. Kvůli stavebním pracím spojeným s montáží zabezpečovacích zařízení i celkovou rekonstrukcí byl palác v letech 1973–1976 uzavřen pro veřejnost.⁷⁷ Krádež měla dopad i na strukturu celé organizace, neboť po této zkušenosti zřídila galerie v roce 1974 speciální útvar pro bezpečnost a ochranu sbírek. Ten dostal na starost celkové zabezpečení instituce.⁷⁸

Ani tomuto útvaru se však nepodařilo Šternberský palác dostatečně zabezpečit. Mezi lety 1972 až 1989 se palác stal terčem zlodějů hned čtyřikrát. Z těchto čtyř případů byl úspěšně vyřešen pouze jeden, a to zde podrobně popsáná loupež z roku 1972. V roce 1977 následovala krádež, při níž bylo odcizeno dílo Pabla Picassa *Hlava dívky*, datovaná 1905–1906 (obr. 8). Jednalo se o drobnější jednostrannou plaketu z tepaného měděného plechu, která byla vystavena ve stálé expozici francouzského umění. Do sbírek galerie se dostala v roce 1962 díky daru z pozůstalosti Vincence Kramáře (* 1877 – † 1960).⁷⁹

Pouhé dva roky poté, v odpoledních hodinách 10. července 1979, byl ukraden obraz Mistra oltáře z roku 1394, původně nazvaný *Madona s dítětem, sv. Filipem a sv. Kateřinou*, později evidovaný jako anonymní *Trůnící Madona* z 1. poloviny 14. století (obr. 9). Obraz pocházel z tzv. estenské sbírky na zámku Konopiště a do galerie byl nejprve uložen jako depozitum v roce 1939, aby byl následně v roce 1960 převeden do sbírek a vystaven v expozici Starého evropského umění. Palác byl již tehdy vybaven elektronickým zabezpečovacím systémem, ten však nebylo možné instalovat ve všech prostorách kvůli určitým stavebním dispozicím, například nízkým klenbám.

73 V roce 1970 se průměrná mzda denního dozorce pohybovala okolo 1030 Kčs a nočního dozorce okolo 1070 Kčs, průměrná mzda přitom v roce 1970 byla 1915 Kčs (ŠPĚT 1970, 174).

74 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, předběžná zpráva o vloupání.

75 ANG NG OS I, Vladimír Novotný.

76 Bezpečnost sbírek byla také tématem kolokvia ICOM, které se uskutečnilo v roce 1973 v Saint-Maximin-la-Sainte-Baume v Provence. Národní galerie se ho jakožto člen rady ICOM zúčastnila s projevem Jiřího Kotalíka st., v němž ředitel NG zdůraznil problémy z okruhu bezpečnosti sbírek, které v té době galerie sama aktivně řešila. Jednalo se například o nevhodnost historických budov k uložení sbírek, neboť bylo obtížné je uspokojivě zabezpečit. Sbírký potom nebyly dostatečně chráněny proti vloupání. Kotalík také zdůraznil, že učinit kroky potřebné k vytvoření adekvátního zabezpečovacího systému zdaleka přesahuje možnosti a kompetence muzeologů umělecko-historického či jiného vědeckého odborného vzdělání, a vyzdvihoval tedy důležitost spolupráce s příslušnými bezpečnostními orgány dané země (ANG Jiří Kotalík, kolokvium 1973 v Provence).

77 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 8/6/3, zpráva pro Kancelář prezidenta republiky.

78 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 1/3, příkazy ředitele 1974. Útvar bezpečnosti a ochrany sbírek Národní galerie v Praze byl zřízen s účinností od 15. 1. 1974.

79 ANG NG 1986–1990, krádež *Hlava dívky*.

Obr. 10. Yves Tanguy, 1935: *Krajina*. Papír, kvaš, 84 × 250 mm, nyní nezvěstné (NGP, inv. č. O 11705, 1988 a. g., neznámý fotograf, © Národní galerie v Praze, 2024).

Tato situace se týkala i sálu, kde byl obraz vystaven a následně odcizen. Dílo bylo chráněno pouze mechanicky, upevněním do obvodové zdi, z níž bylo při krádeži násilím vytrženo, což nepochybně poškodilo i dřevěnou desku obrazu.⁸⁰

O několik let později se palác stal terčem další krádeže, kdy z expozice zmizel obraz Yvese Tanguye *Krajina* z roku 1935 (obr. 10). Tento obraz původně patřil básníkovi Vítězslavu Nezvalovi (* 1900–† 1958), který jej dostal darem od samotného malíře při své návštěvě Paříže v roce 1936.⁸¹ Národní galerie obraz zakoupila od básnickovy vdovy Františky Řepové v roce 1968. K jeho krádeži došlo 4. června 1987, kdy neznámý pachatel odcizil obraz z expozice Evropského umění 19. a 20. století. Stejně jako u dvou předchozích případů bylo dílo vystaveno v sále, který nebyl vybaven elektronickým zabezpečovacím systémem.⁸²

Vzhledem k nedostatku konkrétních indicií či důkazů skončilo vyšetřování těchto loupeží neúspěšně a díla Pabla Picassa, Mistra oltáře z roku 1394 a Yvese Tanguye nebyla do sbírek Národní galerie do dnešního dne vrácena.⁸³

Případ systematického rozkrádání sbírek v Národní galerii v 50. letech vlastními zaměstnanci byl naštěstí ojedinělý a nikdy se už neopakoval. Nicméně podobné případy krádeží uměleckých děl nejsou v historii sbírkotvorných institucí bohužel ničím neznámým a objevují se čas od času i v jiných historických objektech. Příkladem může být zámek Kačina, kde bylo obdobné rozkrádání odhaleno koncem roku 1966. Zámek byl od roku 1950 využíván NKK jakožto úložiště movitého kulturního inventáře z jiných zámků, které nebyly prohlášeny za státní kulturní majetek. Bylo zde tedy uloženo velké množství cenných předmětů. V roce 1962 nastoupila do funkce inspektorky pro kulturu Okresního národního výboru (ONV) v Kutné Hoře jistá **Květoslava P.**,⁸⁴ která se v následujících letech podílela na nelegálním rozprodeji vytrhovaných obrazů, nábytku a porcelánu. Na zámek se sjížděli znalci umění a za nízké ceny mohli nakupovat cenné předměty. Celá záležitost vyšla najevo v roce 1966, kdy na rozprodej upozornil jeden zaměstnanec ONV v Kutné Hoře své nadřízené. Inspektorka byla následně odsouzena k trestu odnětí svobody na čtyři roky (SEDLÁČKOVÁ/JIROUTEK 1971, 98–110).⁸⁵

Obdobná kauza se odehrála počátkem 70. let i v Galerii výtvarných umění v Ostravě. Její zaměstnanec **Václav Novotný** využil své pozice v tamní grafické sbírce, kde byl v letech 1972–1973 zaměstnán jako odborný pracovník, jemuž bylo svěřeno nové paspartování a uložení souboru grafik. Když po jeho odchodu z galerie probíhala kontrola nově zhotovených paspart, bylo u kresby Františka Tichého (* 1896–† 1961) odhaleno, že se jedná o falzum (BAŠTINEC/PLISKA 1976, 668). To následně vedlo ke kontrole a prošetření celého fondu, a tak vyšlo najevo, že Václav Novotný během jednoho roku z galerie odnesl na 70 kusů děl, které poté nahradil falzy. Mezi autory, které dotyčný odcizil, se nacházela např. díla Maxe Švabinského, Otakara Kubína, Josefa Šímy, Karla Svolinského, Rudolfa Kremlíčky, Františka Tichého, Václava Špály, Josefa Čapka

80 ANG NG 1976–1980, ref. ozn. 8/8/3, zpráva o odcizení obrazu.

81 V levém dolním rohu obrazu bylo věnování: „Pour Nezval son ami Yves Tanguy“.

82 ANG NG 1986–1990, Yves Tanguy, zpráva o krádeži.

83 Po ukončení aktivního policejního pátrání byla všechna tři díla na žádost Národní galerie v roce 1987 odepsána ze sbírek pod číslem úbytku 8/87 (ANG NG 1986–1990, doklady ke knize úbytků).

84 V dostupných dokumentech nebylo celé jméno uvedeno.

85 Trestní spis k této kauze je uložen ve Státním oblastním archivu v Praze (SOA, spis. zn. 1 T 21/71).

a mnoha dalších. Po odhalení případu byly všechny originály děl nalezeny v bytě obžalovaného a vráceny do galerie.⁸⁶ Pro posouzení pravosti děl byl sestaven tým ze zaměstnanců Národní galerie v Praze a Moravské galerie v Brně. Skupina narazila na kresbu Henriho Matisse, která byla v roce 1972 společně s celou kolekcí francouzských kreseb zapůjčena Národní galerii ze sbírek Státní Ermitáže v Leningradu na výstavu konanou v září a říjnu 1972 v Praze.⁸⁷ Celá výstava poté putovala do Ostravy, kde byl v té době zaměstnán i Václav Novotný. Ten tuto kresbu také odcizil a nahradil falzem, které bylo po skončení výstavy vráceno spolu s celým cyklem zpět do Ermitáže. Na záměnu se přišlo až při vyšetřování Novotného trestné činnosti a originál zabavený v jeho bytě byl vrácen do Leningradu.⁸⁸

Případy rozkrádání z roku 1959 a krádeže z roku 1972 představují velké kauzy, ale přece jen pouze malý díl z celkového počtu 21 krádeží, k nimž v Národní galerii v Praze došlo mezi lety 1945 až 1989. Z těchto případů bylo objasněno pouhých pět,⁸⁹ což poukazuje na složitost a často neúspěšné vyšetřování těchto trestných činů. Zároveň se otevírá prostor pro další výzkum.⁹⁰ Pro kulturní instituce jsou tato témata nepochybně citlivá, zejména pokud se jedná o vnitřní rozkrádání sbírek. Je však pro ně nezbytné kriticky hodnotit svou minulost, neboť i negativní události jako součást jejich historie nesou svůj význam a sdělení pro současnost. Jejich zhodnocení umožňuje vytvořit úplnější obraz minulosti, který je nezbytný pro pochopení kulturního dědictví v celé jeho komplexnosti.

PRAMENY

ABS — Archiv bezpečnostních složek, Fondy centrálních útvarů ministerstva vnitra a Ministerstva vnitra České socialistické republiky

- ~ sign. A 2/1, i. j. 1355, Národní galerie — rozkrádání sbírek, Zpráva vypracovaná Politickým byrem ÚV KSČ ze dne 28. 10. 1959, určena pro vnitřní účely ÚV KSČ;
- ~ sign. H 1-4, i. j. 444, Rozbor práce na úseku boje proti rozkrádání a spekulaci za rok 1959.

ANG Jiří Kotalík — Archiv Národní galerie v Praze, fond Jiří Kotalík, Spolupráce, ICOM, Kolokvium 1973 v Provence, Projev Jiřího Kotalíka, bez sign.

ANG NG 1958–1964 — Archiv Národní galerie v Praze, fond Národní galerie (1945–1990), Manipulace 1958–1964

- ~ ref. ozn. 8/5/5, Národní galerie v Praze, Palác Kinských (krádeže grafik a kreseb), Rozsudek 1 T 345/59 ze dne 27. 1. 1960; Vyjádření Dvořáka k žalobě z roku 1963; Obžaloba Obvodní prokuratury pro Prahu 1 I Pv 494/59 ze dne 2. 12. 1959, kart. 33;
- ~ ref. ozn. 2/3, Zpráva o NG 1960, kart. 2;
- ~ ref. ozn. 7/3/1, Doklady ke knize přírůstků, kart. 14;
- ~ ref. ozn. 9/9, Inventarizace sbírek, Zpracování materiálu Národní kulturní komise, Zpráva o dokončení inventarizace uměleckých předmětů předaných Národní galerii bývalým Národním pozemkovým fondem, Národní kulturní komisí a Státní památkovou správou, 1962, kart. 37.

ANG NG 1971–1975 — Archiv Národní galerie v Praze, fond Národní galerie (1945–1990), Manipulace Národní galerie 1971–1975

- ~ ref. ozn. 8/6/3, Šternberský palác, Předběžná zpráva o vloupání; Zpráva o přerušení pátrání; Zápis o převzetí děl; Projev ředitele NG k navrácení děl 1977; Výslech obžalovaného R. Zuliče ze dne 9. 2. 1977; Korespondence různá, Pověření z 27. 6. 1977, Zpráva pro Kancelář prezidenta republiky; Zprávy z tisku, výstřižek Gunter SCHWEITZER: Das teure Brustbild. Wochenpresse 18, 22. 6. 1977, kart. 35;
- ~ ref. ozn. 6/6/8, Odhad cen a určení pravosti odcizených obrazů, kreseb a grafik z GVV Ostrava, Rozsudek, Koncept dopisu krajské správy SNB, kart. 16;
- ~ ref. ozn. 1/3, Příkazy ředitele 1974, kart. 2.

86 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 6/6/8, GVV Ostrava, rozsudek.

87 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 6/6/8, GVV Ostrava, odhad cen a určení pravosti.

88 ANG NG 1971–1975, ref. ozn. 6/6/8, GVV Ostrava, koncept dopisu krajské správy SNB.

89 Toto číslo vychází z dostupných materiálů (evidence úbytků, odpisy sbírkových předmětů) uložených v Archivu Národní galerie v Praze.

90 Téma loupeží uměleckých děl je samozřejmě velice široké. V tomto textu je věnována pozornost především krádežím ze státních institucí, a tak jako další okruh vedle muzeí a galerií se nabízejí krádeže na státních památkových objektech, tedy hradech a zámcích. Tato oblast doposud nebyla komplexněji zpracována, v literatuře však lze dohledat několik případových studií. Stručně lze uvést jako příklad odcizení renesančního dvojportrétu manželů Trčkových z Lípy z roku 1516 od Hanse Brosamera (* 1495 – † 1554). Obraz patřící původně knížatům z Auerspergu byl až do roku 1974 umístěn na zámku Žleby, odkud byl však 24. srpna t. r. odcizen. Vzhledem k tehdejší absenci fotografií bylo pátrání po díle neúspěšné, a to v podstatě až do roku 2016, kdy se díky projektu NAKI *Historický fotografický materiál – identifikace, dokumentace, interpretace, aplikace, péče a ochrana v kontextu základních typů pamětových institucí* na NPÚ podařilo objevit fotografie s vyobrazením manželů. Díky tomu pak bylo možné, alespoň částečně, rekonstruovat cestu dvojportrétu po odcizení, neboť obraz byl v roce 2000 evidován v galerii De Jonckheere v Paříži a následně v roce 2009 vydražen v aukci Christie's. Dílo bylo tak alespoň virtuálně nalezeno (RADOSTOVÁ/BAŠTYŘOVÁ/VERNER 2023, 121–124, JANČO 2017, 151–152). Ke krádežím ze zámků a hradů viz také ŽDÁRSKÝ 1993, 14–18.

- ANG NG 1976–1980 — Archiv Národní galerie v Praze, fond Národní galerie (1945–1990), Manipulace 1976–1980, ref. ozn. 8/8/3, Zpráva o zabezpečení Šternberského paláce; Zpráva o odcizení obrazu, Dopis J. Kotalíka řediteli VI. odboru MK ČSR M. Chvalinovi, kart. 48.
- ANG NG 1986–1990 — Archiv Národní galerie v Praze, fond Národní galerie (1945–1990), Manipulace 1986–1990, Úbytky – krádeže, Krádež Yves Tanguy, Zpráva o krádeži; Krádež Pablo Picasso – Hlava dívky; Úbytky – doklady ke knize úbytků, bez sign.
- ANG NG NK — Archiv Národní galerie v Praze, fond Národní galerie (1945–1990), Manipulace 1945–1958, Nákupní komise, bez sign.
- ~ 72. schůze nákupní komise I pro staré umění a 19. století dne 26. 11. 1952;
 - ~ 80. schůze nákupní komise I pro staré umění a 19. století dne 23. 11. 1956;
 - ~ 81. schůze nákupní komise I pro staré umění a 19. století dne 14. 5. 1957;
 - ~ 82. schůze nákupní komise I pro staré umění a 19. století dne 23. 4. 1958.
- ANG NG OS I — Archiv Národní galerie v Praze, fond Osobní spisy zaměstnanců NG I, Jan Dvořák, kart. 5; JUDr. Vladimír Hájek, kart. 7; Jan Loriš, kart. 15; Vladimír Novotný, kart. 21; Oldřich Pinkas, kart. 23.
- ANG SFDNG — Archiv Národní galerie v Praze, Sbírka fotografií k dějinám Národní galerie v Praze, Šternberský palác; palác Kinských, kart. 2.
- ANG VARIA — Archiv Národní galerie v Praze, sbírka VARIA (akviziční doklady Archivu NG), Spis o fondu, Záznam o převodech souborů Národní kulturní komise z 22. 2. 1994.
- SOA — Státní oblastní archiv v Praze, fond Krajský soud, spis. zn. 1 T 21/71.

LITERATURA

- sine* 1972a — *sine*: Krádež v Národní galerii: Neznámí pachatelé odcizili tři vzácné obrazy. Rudé právo 53, 1972/250, 23. 10. 1972, 2.
- sine* 1972b — *sine*: D. W. Millionendiebstahl im Prager Nationalmuseum. Die Welt 27, 1972, 24. 10. 1972, 24.
- sine* 2002 online — *sine*: Franz Böröczky. In: Parlament Österreich, aktualizováno 30. 4. 2002, <https://www.parlament.gv.at/WWER/PAD_00150/index.shtml> [vid. 20-05-2024].
- BARTLOVÁ 2020 — Milena BARTLOVÁ: Dějiny českých dějin umění 1945–1969. Praha 2020.
- BAŠTA/OTTOVÁ 2004 — Petr BAŠTA / Michaela OTTOVÁ: Edice Katalogů odcizených a nezvěstných uměleckých děl. In: Dějiny umění v české společnosti : Otázky, problémy, výzvy : Příspěvky přednesené na Prvním sjezdu českých historiků umění. Milena Bartlová (ed.), Praha 2004, 261–265.
- BAŠTINEC/PLISKA 1976 — Bohumil BAŠTINEC / František PLISKA: Rozkrádání v Galerii výtvarných umění v Ostravě. Kriminalistický sborník 20, 1976/11, 667–669.
- ČERNOBILA 1975 — Milan ČERNOBILA: Problémy s krádežemi a ochranou uměleckých děl. Kriminalistický sborník 19, 1975/1, 42–47.
- ČERVENKA/DOUBRAVA 1972 — Ivan ČERVENKA / Jiří DOUBRAVA: Krádež v Národní galerii. Mladá fronta 28, 1972/250, 23. 10. 1972, 2.
- GAWLIK 1995 — Ladislav GAWLIK: Krádeže starožitností a uměleckých děl (v kontextu organizovaného zločinu) – Thefts of antiques and objects of art. Praha 1995.
- GLÜCKSELIG 1979 — Josef GLÜCKSELIG (pod pseudonymem R. J. Šulig): Krycí jméno Gama. Praha 1979.
- GLÜCKSELIG 1980 — Josef GLÜCKSELIG: Detektivka kolem slavných obrazů. Z '80 (Zápisník) 24, 1980/17, 14. 8. 1980, 51–55.
- GLÜCKSELIG 2004 — Josef GLÜCKSELIG: Uloupené umění : Největší krádeže uměleckých předmětů v Čechách a na Moravě. Praha 2004.
- HORTIG 2022 online — Pavel HORTIG: Přehled průměrných mezd a maloobchodních cen v bývalém Československu. In: Statistika & My, Český statistický úřad, publikováno 17. 8. 2022, <<https://statistikaamy.csu.gov.cz/prehled-prumernych-mezd-a-maloobchodnich-cen-v-byvalem-ceskoslovensku>> [vid. 2024-07-09].
- CHMELAŘOVÁ 2015 — Marcela CHMELAŘOVÁ: „V proudu lepšího a dokonalejšího“ : Perské koberce mění majitele: Antikva a některé aspekty aukčního trhu let 1948–1953 – “In the better and more perfect stream” : Persian Carpets Change Owners: Antikva and Some Aspects of the Auction Market in 1948–1953. Opuscula historiae artium 64, 2015/2, 142–157.
- JANČO 2017 — Milan JANČO: Virtuální návrat manželů Trčkových na zámek Žleby. Zprávy památkové péče 77, 2017/1–2, 151–153.
- JANŮREK 1985 — Josef JANŮREK: Vzácná umělecká díla na cestách. Kriminalistický sborník 29, 1985/8, 466–471.
- KUHAR 2018 — Saša KUHAR: Art Crime and Preventive Measures for Museums, Churches and Sacred Objects. Varstvoslovje = Journal of Criminal Justice and Security 20, 2018/2, 202–217.
- LAWRENCE ET AL. 1988 — William LAWRENCE / Laurie McGavin BACHMANN / Michael von STUMM: Tracking recent trends in the international market for art theft. Journal of Cultural Economics 12, 1988/1, 51–72. DOI: <<https://doi.org/10.1007/BF00220046>>.
- LEŠOVSKÝ/ZLATOHLÁVEK/BABICKÁ 2023 — Dalibor LEŠOVSKÝ (ed.) / Martin ZLATOHLÁVEK / Lenka BABICKÁ: The National Gallery in Prague : Italian Drawing from the 16th to the 18th Century : Illustrated Summary Catalogue. [Prague 2023].

- MACHALICKÝ 2023 — Jiří MACHALICKÝ: Černé jablko : Yoko Ono jede po Vltavě. Praha 2023.
- MK 2010 online — *sine* [Ministerstvo kultury]: Metodický pokyn k ochraně sbírek muzejní povahy a sbírkových předmětů před krádežemi, vloupáními a požárem. Příkaz ředitele Odboru ochrany movitého kulturního dědictví č. 1/2010, č. j. 10012/2010. In: Ministerstvo kultury, publikováno 2010, <<https://mk.gov.cz/metodicky-pokyn-k-ochrane-sbirek-muzejni-povahy-a-sbirkovych-predmetu-pred-kradezem-vloupanim-a-pozarem-cs-649>> [vid. 2024-07-09].
- RADOSTOVÁ/BAŠTÝŘOVÁ/GAUDEK 2018 — Šárka RADOSTOVÁ / Hana BAŠTÝŘOVÁ / Tomáš GAUDEK (eds): Ad unicum I/2 : Od gotiky k manýrismu : Umělecká díla z fondů Národního památkového ústavu – Ad unicum I/2 : The history of movables collections from the standpoint of provenance research. Praha 2018.
- RADOSTOVÁ/BAŠTÝŘOVÁ/VERNER 2023 — Šárka RADOSTOVÁ / Hana BAŠTÝŘOVÁ / Daniel VERNER (eds): Ad unicum 1/4 : Od gotiky k manýrismu : Umělecká díla z fondů Národního památkového ústavu – Ad unicum 1/4 : The history of movables collections from the standpoint of provenance research. Praha 2023.
- RUSINKO 2018 — Marcela RUSINKO: Snad nesbíráte obrazy? : Cesty soukromého sběratelství moderního umění v českých zemích v letech 1948–1965 – You Aren't Collecting Paintings, Are You? : Paths of Private Modern Art Collecting in the Czech Lands between 1948 and 1965. Brno 2018.
- RYBÁR/KONOPIŠKÝ 2018 — Jan RYBÁR / Petr KONOPIŠKÝ: „Pomáhá policie chránit naše kulturní dědictví?“ Bulletin UHS 30, 2018/1, 23–25.
- SEDLÁČKOVÁ/JIROUTEK 1971 — Zdenka SEDLÁČKOVÁ / Václav JIROUTEK: Státní zámek Kačina – neoprávněný rozprodej depozitáře. Kriminalistický sborník 15, 1971/2, 98–110.
- SLAVÍČEK 2016 — Lubomír SLAVÍČEK (ed.): Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008) – A Dictionary of Art Historians, Critics, Theorists, Journalists, and Experts in Related Fields in the Czech Lands (circa 1800 to 2008). Praha 2016, 2 svazky.
- SOBĚSLAVSKÁ 2015 online — Alena SOBĚSLAVSKÁ: Od roku 2000 se průměrná mzda téměř zdvojnásobila. In: Statistika & My, Český statistický úřad, publikováno 14. 4. 2015, <<https://www.statistikaamy.cz/2015/04/14/od-roku-2000-se-prumerna-mzda-temer-zdvojnásobila/>> [vid. 2024-05-20].
- ŠPĚT 1970 — Jiří ŠPĚT: K současnému stavu ochrany a bezpečnosti sbírek v muzeích. Muzejní a vlastivědná práce 8 : Časopis Společnosti přátel starožitností 78, 1970/1–4, 173–175.
- UHLÍKOVÁ 2004 — Kristina UHLÍKOVÁ: Národní kulturní komise 1947–1951 – Nationale Kulturkommission 1947–1951. Praha 2004.
- UHLÍKOVÁ 2019 — Kristina UHLÍKOVÁ (ed.): Konfiskované osudy : Umělecké památky z německého majetku získaného československým státem a jejich severočeskí majitelé = Konfiszierte Schicksale : Kunst Denkmäler aus deutschem Besitz, erworben durch den tschechoslowakischen Staat, und ihre nordböhmischen Besitzer. Praha 2019.
- VAŇÁKOVÁ ET AL. 2024 — Klára VAŇÁKOVÁ / Michaela OTTOVÁ / Šárka RADOSTOVÁ / Ivo KOŘÁN / Jan PRAŽAN / Petr MACEK: Personalie : Nedožité osmdesáté narozeniny Daniely Vokolkové (soubor příspěvků). Zprávy památkové péče 84, 2024/2, 220–226.
- VOKOLKOVÁ 2004 — Daniela VOKOLKOVÁ: Neholme se sami aneb výzva k odpovědnému přístupu ke kulturnímu dědictví. In: Dějiny umění v české společnosti : Otázky, problémy, výzvy : Příspěvky přednesené na Prvním sjezdu českých historiků umění. Milena Bartlová (ed.), Praha 2004, 266–269.
- WINKLER/HÁJEK/ŘAPEK 1953 — Erik WINKLER / Vladimír HÁJEK / Jiří ŘAPEK (eds): Národní umělec Max Švabinský : Souborná výstava grafického díla k 80. narozeninám umělcovým. Praha 1953.
- ZÁVADSKÝ/ZAHÁLKA 1995 — Jaroslav ZÁVADSKÝ / Jaroslav ZAHÁLKA: Krádeže starožitných a uměleckých předmětů v České republice – Diebstähle von Antiken und Kunstgegenständen in der Tschechischen Republik. Zprávy památkové péče 55, 1995/6, 199–201.
- ZLATOHLÁVKOVÁ/ZLATOHLÁVEK 2024 — Eliška ZLATOHLÁVKOVÁ / Martin ZLATOHLÁVEK: Two albums of drawings by Lombard masters of the sixteenth and early seventeenth centuries, from the estate of the Clary-Aldringen family. Journal of the History of Collections 36, 2024/2, 271–288. DOI: <<https://doi.org/10.1093/jhc/fhae003>>.
- ŽALMAN 2010 — Jiří ŽALMAN: Za Danou Vokolkovou. Věstník Asociace muzeí a galerií České republiky [21], 2010/1, 22.
- ŽDÁRSKÝ 1993 — Milan ŽDÁRSKÝ: Odcizené obrazy z českých a moravských zámků. Zprávy památkové péče 53, 1993/1, 14–18.

SUMMARY

Securing art collections is crucial for the protection of cultural heritage and maintaining public confidence in the state's ability to properly manage public property. Historically, galleries have relied on basic mechanical security and physical protection. This text focuses on the theft of art objects from the National Gallery in Prague between 1945 and 1989. Two main types of crimes are presented: robbery from outside the institution and pilfering within it.

An external threat to the collections occurred at Sternberg Palace on 20 October 1972, when three valuable paintings were stolen. *Portrait of Jasper Schade van Westrum* (inv. no. O 638) by Frans Hals

(* 1582–† 1666), *St. Jerome* (inv. no. DO 201) by Tintoretto (* 1518–† 1594) and *Christ at Prayer* (inv. no. O 11879) by El Greco (* 1541–† 1614; Fig. 2; ANG NG 1971–1975, ref. 8/6/3). ICOM and Interpol were also involved in the search, as it was suspected that the works would be exported abroad. This was confirmed, when the first lead in 1973 led beyond the borders of Czechoslovakia, to Austria. The Austrian police were thus primarily involved in the case. The Serbian dealer Refik Zulić (* 1942–† ?) and the Viennese dealer Abraham Stössel (* 1922–† 2009) were subsequently identified as the agents of the sale. Stössel tried to sell the paintings, but was unable to do so due to the high media coverage of the case. Investigation in Czechoslovakia were inconclusive and due to the lack of evidence, the Public Security Service decided to suspend the search in 1975 (ANG NG 1971–1975, ref. 8/6/3). In 1976, however, Stössel decided to contact the National Gallery through Franz Böröczky (* 1922–2002), the mayor of the Austrian municipality of Kittsee, and demanded a price for the paintings. After verifying the authenticity of the paintings, to which National Gallery experts Jiří Mašín and Mojmir Hamsík were invited, the Austrian police arrested Böröczky and confiscated the paintings (Fig. 3). After restoration, the works returned to the National Gallery and were exhibited again in 1977 (Fig. 4). The identity of the original robbers remained unclear, but Böröczky, Stössel and Zulić were investigated and charged with possession (ANG NG 1971–1975, ref. 8/6/3, excerpt SCHWEITZER 1977; JANŮREK 1985, 470).

The second crime took place in the 1950s, when the National Gallery in Prague was the scene of pilfering of graphic works that had been deposited there by the National Cultural Commission (NCC). The main actors in this case were the restorer Oldřich Pinkas (* 1913–† 1993) and the two heads of the Graphic Collection, Vladimír Hájek (* 1909–† ?) and later Jan Dvořák (* 1927–† 2014). The graphic works, which came from the property nationalized after World War II, were stored in the Kinsky Palace (Fig. 6). Insufficient record-keeping and security, together with the huge number of works (about 150,000 prints), created ideal conditions for systematic pilfering (ANG NG 1958–1964, ref. 8/5/5). Pinkas, Hájek and Dvořák took advantage of this and for several years alienated the works and then resold them. Among the stolen works were those by Albrecht Dürer, Hendrick Goltzius, Vincenzo Camuccini or Andrea Mantegna (Fig. 7). Ironically, some of the works were sold back to the National Gallery, but also to the Slovak National Gallery and other institutions (ABS, sign. A 2/1, i.u. 1355). Pinkas, Hájek and Dvořák used various intermediaries to sell the stolen works in order to conceal their involvement in the thefts. Moreover, Dvořák, who was a member of the gallery's purchasing committee, could directly influence which works were purchased by the gallery. This extensive criminal activity was revealed during a special inspection of the collections in 1959 (BARTLOVÁ 2020, 107). Pinkas, Hájek and Dvořák were subsequently arrested and sentenced to prison terms and confiscation of their property.

Regarding the general problem of the security of collections in Czechoslovakia, art theft was less frequent than in the West until 1989 due to the closed borders (ZÁVADSKÝ/ZAHÁLKA 1995, 199), but official statistics may not be reliable because many thefts were not reported or were registered as other crimes (KUCHAR 2018, 205). In general, however, this statement is true. Methods of theft in museums and galleries during the period were relatively primitive, often involving breaking a window or prying open a door. Protection of the collections relied mainly on basic measures such as bars, locks and locked display cases. Special alarms were rare and only found in large galleries. A major problem was the understaffing and underpayment of human security guards (ČERNOBILA 1975, 42–47; ŠPĚT 1970, 173–175). The two thefts discussed above had a major impact on the operation and security of the National Gallery. The theft case of prints led to the dismissal of the director, Vladimír Novotný (ANG NG OS I). The theft at the Sternberg Palace in 1972 had the greatest impact on the overall security of the collections. The Cerberus electrical security system was installed in the palace and in 1974 the Department for Collections' Security and Protection was established (ANG NG 1971–1975, ref. 1/3). However, even these measures did not prevent further thefts, and between 1972 and 1989 the palace was the target of thieves three more times. In 1977, Pablo Picasso's *Head of a Girl* (Fig. 8; ANG NG 1986–1990) was stolen. Just two years later, a 1394 painting by the Master of the Altar, *Madonna and Child with St. Philip and St. Catherine*, was stolen (Fig. 9; ANG NG 1976–1980, ref. 8/8/3). The last theft of this period occurred in 1987, when thieves stole a painting by Yves Tanguy – *Landscape* (Fig. 10; ANG NG 1986–1990). All three works have never been recovered.

The systematic internal pilfering of the National Gallery's collections was fortunately the only case, but similar thefts also occurred elsewhere. As example is reviewed pilfering from the depository at the Kačina Castle (ŠEDLÁČKOVÁ/JIROUTEK 1971, 98–110), discovered in 1966, and from the Gallery of Fine Arts in Ostrava in the early 1970s (ANG NG 1971–1975, ref. 6/6/8, BAŠTINEC/PLISKA 1976, 668).

The 1959 pilfering and the 1972 theft are only a fraction of the 21 thefts that occurred at the National Gallery in Prague between 1945 and 1989. Only five of these cases were solved, which shows the complexity and often unsuccessful investigation of these crimes.

Fig. 1. Prague 1-Hradčany, No. 57, Hradčanské Square 15, Sternberg Palace, 1960s (ANG SFDNG, acc. no. 4150, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 2. The three stolen works on their recovery. From the left *Portrait of Jasper Schade van Westrum* (O 638) by Frans Hals, *Christ at Prayer* (O 11879) by El Greco and *St. Jerome* (DO 201) by Tintoretto. Prague, Sternberg Palace, 1976 (ANG SFDNG, acc. no. 4226, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 3. Acquisition of the paintings by El Greco and Tintoretto. From right Mojmir Hamsík and Jiří Mašín, other persons cannot be clearly identified; the location cannot be determined exactly, 1976 (ANG SFDNG, acc. no. 4226, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 4. Speech by Jiří Kotalík Sr. at the ceremonial press conference on the inclusion of the works back into the exhibition, Prague, Šternberg Palace, 20 June 1977. In the centre, a *Portrait of Jasper Schade van Westrum* by Frans Hals (ANG SFDNG, acc. no. 4226, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 5. Re-installed paintings by El Greco and Tintoretto in the exhibition, Prague, Sternberg Palace, 1977 (ANG SFDNG, acc. no. 4226, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 6. Prague 1-Staré Město, No. 606, Old Town Square 12, Kinsky Palace, 1960s (ANG SFDNG, acc. no. 4150, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 7. Andrea Mantegna – school, after 1484: *The Triumph of Caesar*, detail – Roman soldiers carrying war trophies. Paper, copper engraving, 233 × 258 mm. An example of a work that was among the prints pilfered and later bought back (NGP, inv. no. R 137918, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 8. Pablo Picasso, 1905–1906: *Head of a Girl*. Copperplate, 123 × 56 mm, now missing (NGP, inv. no. P 4678, before 1978, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 9. Anonymous, 1st half of the 14th century: *The Enthroned Madonna*. Wooden panel, tempera, 485 × 195 mm, now missing (NGP, inv. no. O 11966, before 1980, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Fig. 10. Yves Tanguy, 1935: *Landscape*. Paper, gouache, 84 × 250 mm, now missing (NGP, inv. no. O 11705, before 1988, unknown photographer, © National Gallery in Prague, 2024).

Translation by Linda Foster

*Text vznikl v rámci výzkumného projektu **Provenience sbírkových předmětů v Národní galerii v Praze (1945–1990)** financovaného z institucionální podpory dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace poskytované Ministerstvem kultury (IP DKRVO).*

Mgr. Dita SCHULMEISTEROVÁ, historička umění, dita.schulmeisterova@ngprague.cz
Archiv Národní galerie v Praze, Hradčanské náměstí 185/2, CZ-118 00 Praha 1-Hradčany